http://jcp.khu.ac.ir

فصلنامه روانشناسی شناختی دوره ۱، شماره ۲، زمستان ۱۳۹۲ مقاله علمی- پژوهشی

رابطه بین اجزای دانش فراشناختی و درک مطلب خواندن با دیدگاهی تحولی در دانش‌آموزان پایه‌های پنجم ابتدایی و سوم راهنمایی

فاطمه میرزایی: کارشناس ارشد روانشناسی تربیتی دانشگاه خوارزمی.

پروین کدیور: استاد گروه روانشناسی تربیتی دانشگاه خوارزمی.

***محمدحسین عبداللهی:** (نویسنده مسئول) دانشیار گروه روانشناسی دانشگاه خوارزمی. abdollahimh@yahoo.fr

ولی‌اله رمضانی: دانشجوی دکتری دانشگاه فردوسی مشهد.

تاریخ دریافت: ۱۳۹۲/۳/۱۵ پذیرش اولیه: ۱۳۹۲/۷/۸ پذیرش نهایی: ۱۳۹۲/۹/۱۱

چکیده

هدف پژوهش حاضر بررسی رابطه بین اجزای دانش فراشناختی و درک مطلب خواندن با دیدگاهی تحولی در دانش‌آموزان پایه‌های پنجم ابتدایی و سوم راهنمایی بود. جامعه این پژوهش شامل دانش‌آموزان دختر پایه پنجم ابتدایی و سوم راهنمایی منطقه ۷ آموزش و پرورش تهران است. تعداد ۳۸ نفر دانش‌آموز دختر پایه سوم راهنمایی و ۴۲ نفر دانش‌آموز دختر پایه پنجم ابتدایی با شیوه نمونه‌گیری تصادفی خوشه‌ای چندمرحله‌ای به عنوان نمونه انتخاب شدند. ابزارهای پژوهش شامل پرسشنامه دانش فراشناختی و پرسشنامه درک مطلب خواندن بود. نتایج نشان داد که: بین نمرات درک مطلب خواندن و اجزای دانش فراشناختی در هر دو پایه تحصیلی و در کل نمونه همبستگی مثبت معنادار وجود دارد؛ در پایه پنجم ابتدایی زیرمقیاس شخص پیش‌بینی‌کننده مناسبی برای درک مطلب خواندن است. در پایه سوم راهنمایی زیرمقیاس تکلیف پیش‌بینی‌کننده مناسبی برای درک مطلب خواندن است. در کل نمونه شخص و تکلیف با هم ۴۷٪ از واریانس درک مطلب خواندن را پیش‌بینی می‌کنند. دانش‌آموزان پایه سوم راهنمایی در تمامی اجزای دانش فراشناختی نمرات بالاتری نسبت به دانش‌آموزان پایه پنجم ابتدایی داشتند. میانگین درک مطلب دانش‌آموزان سوم راهنمایی به شکل معناداری بالاتر از دانش‌آموزان پنجم ابتدایی است.

کلیدواژه‌ها: دانش فراشناختی، درک مطلب خواندن، دیدگاه تحولی

Journal of Cognitive Psychology, Vol. 1, No. 2, Winter 2014

The relationship between the components of metacognitive knowledge and reading comprehension of students with a developmental approach

Mirzaee, F. MA in Educational Psychology of Kharazmi University.

Kadivar, P. Professor of Educational Psychology, Kharazmi University.

***Abdollahi, M. H.** (Corresponding author) Associate Professor of Psychology, Kharazmi University. abdollahimh@yahoo.fr

Ramezani, V. PhD student of Psychology, Ferdowsi University of Mashad.

Abstract

The present study investigated of relationship between the components of metacognitive knowledge and reading comprehension of students with a developmental approach. Statistics population was fifth grade girl students in elementary school and third grade girl students in secondary school of seventh district of ministry of education in Tehran. 80 students (38 third grade girl students in secondary school and 42 fifth grade girl students in elementary school) were selected with multi stage cluster sampling. Instruments of the study were metacognitive knowledge questionnaire and reading comprehension questionnaire. The result of the study indicated that: there is a positive correlation between metacognitive knowledge and reading comprehension in both grades. Among the elementary school's fifth grade students, the person subscale was good predictors of reading comprehension. Among the secondary school's third grade students, the task subscale was good predictors of reading comprehension. The person and task subscales predict 47% of variance of reading comprehension. The third grade girl students in secondary school have higher scores in metacognitive knowledge and reading comprehension than fifth grade girl students in elementary school.

Keywords: Metacognitive knowledge, Reading comprehension, Developmental approach.

[Downloaded from isharat.khu.ac.ir on 2026-10-30]

[DOR: 20.1001.1.23455780.1392.1.2.6.4]

مقدمه

امروزه حجم قابل توجهی از اطلاعات بـه صـورت نوشـتاری مبادله می‌گردد، لذا خوانـدن و درک مطلـب بـه عنـوان یـک ضرورت و مقدمه موفقیت و پیشرفت در جامعه مطـرح اسـت. خواندن و درک مطلب همواره به عنوان یکی از اولویـت‌هـای مهم نظام‌های آموزشی جوامع مطرح بوده و بخش وسـیعی از برنامه‌های درسی را به ویژه در سال‌هـای نخسـتین تحصـیل دربر می‌گیرد.

درک مطلب خواندن مهارت بسـیار پیچیـده‌ای اسـت کـه در یادگیری درست و عملکرد تحصیلی مطلـوب اهمیـت زیـادی داشته و مستلزم تعامل میان فرایندهای ادراکی و مهارت‌های شناختی و فراشناختی است. خواندن فعالیتی هدفمند است که مستلزم تنظیم فعالیت‌های شناختی گسترده برای رمزگشـایی و درک یادگیری از متن است. خواندن فعالیتی چندبعدی است که در آن خواننده استنتاج می‌کند و دانش قبلی را به تکلیـف خواندن خود پیوند می‌دهد(کیل[1]، ۱۹۹۴؛ منـه‌گتـی، کـارتی و بنی[2]، ۲۰۰۶).

اگر خواندن و درک مطلب را یک فرایند فعال توام با شـناخت و آگاهی بدانیم، ناگزیر باید به مقولـه فراشـناخت[3] نیـز توجـه داشته باشیم، چرا که خواننده در درک مطلـب از فراینـدهایی نظیر تشخیص، تفسیر،یادآوری، نظارت و بازسـازی اطلاعـات اسـتفاده مـی‌کنـد کـه جزئـی از فراینـدهای فراشـناختی هستند(منه‌گتی، کارتی و بنی، ۲۰۰۶؛ لارکین[4]، ۲۰۰۸؛ ملکی، ۱۳۸۴). فراشناخت، به ساختارهای روانی، باورها و فرایندهایی اطلاق می‌شود که در کنترل، اصـلاح و تفسـیر تفکـر نقـش دارند و شامل تنظیم فراشناخت[5] و دانـش فراشـناختی[6] اسـت (فلاول[7]، ۱۹۸۸؛ ولز[8]، ۲۰۰۰). از منظر آموزشـی، فراشـناخت، به دانش، آگاهی و تنظیم یادگیری هر فرد اشاره دارد و دانش فراشناختی نیز اطلاعاتی است کـه افـراد دربـاره حالـت‌هـای درونی خود و راهبردهای یادگیری خود دارند (کوباکو[9]، ۲۰۰۹، نقل از اسدزاده، ۱۳۸۹). در واقع، دانش فراشناختی به باورها و نظریه‌هایی اشاره دارد که افراد در مورد شـناخت خـود دارنـد؛ نظیر باور در مورد معنای نوع خاصی از افکار و بـاور در مـورد اثربخشی حافظه و کنترل شناختی (بیابانگرد، ۱۳۸۱).

پژوهش‌هایی که در بین خوانندگان مبتدی و پیشرفته صورت گرفته حاکی از تاثیر دانش فراشـناختی در مهـارت خوانـدن و درک مطلب است (میرز و پاریس[10]، ۱۹۷۸؛ ملوث و دنیس[11]، ۱۹۹۷؛ گوسـوامی[12]، ۲۰۰۷؛ ون کراینـورد[13]، ۲۰۱۰). کـاربرد مهارت‌های فراشناختی از ویژگی‌های متمایز خوانندگان مـاهر است، در حالی که خوانندگان مبتـدی بـه طـور خودانگیختـه راهبردهـا را مـورد شناسـایی قـرار نمـی‌دهنـد و در انتخـاب راهبردها انعطاف‌پـذیری کمـی دارنـد، بـه نظـر مـی‌رسـد در خوانندگان ضعیف، دانش فراشناختی تاثیر کمـی در عملکـرد درک مطلـب خوانـدن دارد(پـاریس و اکـا[14]، ۱۹۸۹). همـین موضوع از تاثیر تحول در گسترش توانـایی‌هـای فراشـناختی حمایت می‌کند، به عنوان مثال براون[15] (۱۹۹۱) دریافتند کـه توانایی‌های فراشناختی در سنین ۵ تا ۷ سالگی بـروز یافتـه و در سال‌های بعد گسترش می‌یابـد. اندرسـون و واتـرز نیـز در پژوهشی از کودکان ۸تا ۱۰ ساله پرسیدند که وقتی در هنگام خواندن با لغتی مواجه می‌شوند که معنای آن را نمی‌دانند، چه می‌کنند. نتـایج حـاکی از ایـن بـود کـه حـدود ۵۰ درصـد از کودکان ۸ساله اظهار داشتند که از آن می‌گذرند، در حالی کـه تنها ۴ درصد از کودکان ده ساله چنین اظهار نظری داشتند و بقیه به شیوه‌ای درست به دنبال معنای لغت می‌رفتند.

بر این اساس به نظر می‌رسد آموزش مهارت‌های فراشـناختی خواندن و درک مطلب را بهبود ببخشد. برخی از پژوهش‌ها از این موضوع حمایت‌می‌کننـد، بـه عنـوان مثـال ون کراینـورد (۲۰۱۰) مجموعه‌ای از پژوهش‌ها را ذکر می‌کند که حـاکی از تاثیر مهارت‌های فراشناختی بر درک مطلب خواندن هسـتند؛ هایدوک و لیلیانا[16] (۲۰۱۱) در پژوهش خود نشان دادنـد کـه استفاده از راهبردهای فراشناختی در درک مطلب متون علمی مورد استفاده قرار گرفته و به درک بهتر کمـک مـی‌کننـد. در ایران، لک‌زاده (۱۳۸۷) در پژوهش خود به این نتیجـه رسـید که آموزش راهبردهای فراشناختی درک مطلب گروه آزمایش را در مقایسه با گروه کنترل بهبود می‌بخشد؛ همچنین غباری بناب و همکاران (۱۳۹۱) در پژوهش خود دریافتند که آموزش

1 . Kill
2 . Meneghetti, Carretti, and Beni
3 . metacognition
4 . Larkin,
5 . Metacognitive regulation
6 . Metacognitive knowledge
7 . Flavell
8 . Wells
9 . Kubacku
10 . Myers & Paris
11 . Melloth and Denis
12 . Goswami
13 . van Kraayenoord
14 . Oka
15 . Brown
16 . Haiduc and Liliana

[Downloaded from isharat.khu.ac.ir on 2026-10-30]
[DOR: 20.1001.1.23455780.1392.1.2.6.4]

راهبردهای فراشناختی فعال تفکرمدارانه و خودنظارتی بر درک مطلب خواندن دانش‌آموزان با مشکلات خواندن، تاثیر مثبتی دارد. پاریس و همکارانش (۱۹۸۴ ، ۱۹۸۶، نقل از پاریس و اکا، ۱۹۸۹) به دانش آموزان کلاس های سوم و پنجم، مهارت های شناختی و فراشناختی را آموزش دادند. نتایج این پژوهش‌ها نشان داد، دانش‌آموزانی که این گونه مهارت‌ها به آنان آموزش داده شده بود در مقایسه با دانش‌آموزانی که این گونه مهارت‌ها را آموزش ندیده بودند در توانایی خواندن و فهمیدن مطالب جلوتر بودند.

با وجود پژوهش‌هایی در مورد رابطه دانش فراشناختی و درک مطلب خواندن، پژوهش‌های اندکی روند تحولی دانش فراشناختی را در دانش‌آموزان مورد توجه‌قرار داده‌اند. بر همین اساس پژوهش حاضر سعی دارد رابطه دانش فراشناختی و درک مطلب خواندن را با نگاهی تحولی مورد بررسی قرار دهد. بنابراین این پژوهش در پی دستیابی به اهداف زیر است: ۱- بررسی ارتباط بین دانش فراشناختی و درک مطلب خواندن با نگاهی تحولی؛ ۲- تعیین سهم اجزای دانش فراشناختی در عملکرد درک مطلب خواندن دانش‌آموزان؛ ۳- مقایسه دانش فراشناختی و درک مطلب خواندن دانش‌آموزان پایه‌های پنجم ابتدایی و سوم راهنمایی.

روش

پژوهش حاضر یک پژوهش تحولی- مقطعی است که در آن از روش همبستگی بهره گرفته شده است.

جامعه و نمونه

جامعه این پژوهش شامل دانش‌آموزان دختر پایه پنجم ابتدایی و سوم راهنمایی مدارس عادی منطقه ۷ آموزش و پرورش تهران است. این دانش‌آموزان از نظر سن، هوش و طبقه اجتماعی اقتصادی همگن شده‌اند.

با توجه به لزوم اجرای انفرادی پرسشنامه‌ها، از جامعه فوق تعداد ۳۸ نفر دانش‌آموز دختر پایه سوم راهنمایی و ۴۲ نفر دانش‌آموز دختر پایه پنجم ابتدایی با شیوه نمونه‌گیری تصادفی خوشه‌ای چندمرحله‌ای انتخاب شدند.

ابزار

الف: پرسشنامه دانش فراشناختی: یک پرسشنامه ۱۷ ماده‌ای است که بر اساس نظریه جان فلاول(۱۹۸۵-۱۹۷۵) تهیه شده است. این پرسشنامه دانش فراشناختی را در سه طبقه شخص، تکلیف و راهبرد می‌سنجد. سوانسون[17](۱۹۹۰) پایایی این آزمون را با روش آلفای کرنباخ در پایه پنجم ابتدایی، به ترتیب برای کل آزمون،زیرمقیاس‌های شخص، راهبرد و تکلیف، ۰/۵۷، ۰/۶۴، ۰/۵۲ و ۰/۵۵ و در پایه سوم راهنمایی به ترتیب ۰/۵۴، ۰/۵۴، ۰/۵۷ و ۰/۵۱ گزارش نموده است. سالاری‌فر (۱۳۷۵) همسانی درونی زیرمقیاس‌های شخص، تکلیف و راهبرد را به ترتیب ۰/۹۳، ۰/۹۷ و ۰/۸۸ گزارش کرده است.

ب: پرسشنامه درک مطلب خواندن: این پرسشنامه دارای دو بخش با ویژگی‌های متفاوت است: بخش اول شامل متن مقاله "زندگی در کوهستان" نوشته سیاوش شایگان است که در شماره ۲۰ مجله رشد مرزداران نوجوان به چاپ رسیده است. این بخش دارای ۲۶ سوال چهارگزینه‌ای است که از متن مقاله تهیه شده‌اند. کارشناسان گروه ادبیات فارسی سازمان برنامه‌ریزی و پژوهش وزارت آموزش و پرورش روایی این متن را مورد تایید قرار دادند. پایایی این بخش نیز با روش دونیمه‌کردن برای پایه پنجم ابتدایی، ۰/۷۸ و برای پایه سوم راهنمایی، ۰/۸۱ به دست آمد.

بخش دوم پرسشنامه شامل ۳۲ سوال چهارگزینه‌ای است که از کتاب مقالات علمی "زندگی در صحرا" تهیه شده‌اند. کارشناسان گروه ادبیات فارسی سازمان برنامه‌ریزی و پژوهش وزارت آموزش و پرورش روایی این متن را مورد تایید قرار دادند.

روش تحلیل داده‌ها

جهت تحلیل داده‌های پژوهش، از آزمون‌های آماری همبستگی پیرسون، آزمون t مستقل، تحلیل واریانس چندمتغیری و رگرسیون چند متغیری گام به گام استفاده گردید.

یافته‌ها

بر اساس اطلاعات جدول شماره ۱ میانگین نمرات دانش آموزان سوم راهنمایی در همه متغیرهای مورد مطالعه بالاتر از دانش‌آموزان پایه پنجم ابتدایی است.

اطلاعات جدول ۲ نشان می‌دهد که بین نمرات درک مطلب خواندن و اجزای دانش فراشناختی در هر دو پایه تحصیلی و در کل نمونه همبستگی مثبت معنادار وجود دارد. در پایه پنجم ابتدایی قوی‌ترین ضریب مربوط به ارتباط بین درک

[17] . Sewanson

[Downloaded from isharat.khu.ac.ir on 2026-10-30]

[DOR: 20.1001.1.23455780.1392.1.2.6.4]

جدول ۱. میانگین و انحراف معیار متغیرهای پژوهش به تفکیک پایه تحصیلی

گروه	متغیر	میانگین	انحراف معیار
سوم راهنمایی (۳۸ نفر)	شخص	۱۸/۵	۴/۱
	تکلیف	۸/۷	۲/۷
	راهبرد	۸	۲/۱
	نمره کل دانش فراشناختی	۳۵/۲	۶/۷
	درک مطلب خواندن	۳۸	۴/۷
پنجم ابتدایی (۴۲ نفر)	شخص	۱۴/۵	۳/۳
	تکلیف	۵/۳	۱/۷
	راهبرد	۶/۴	۱/۸
	نمره کل دانش فراشناختی	۲۶/۲	۴/۷
	درک مطلب خواندن	۲۹/۸	۵/۷

جدول ۲. ماتریس همبستگی اجزای دانش فراشناختی و درک مطلب خواندن به تفکیک پایه تحصیلی

متغیر	گروه	شخص	تکلیف	راهبرد
نمره درک مطلب	سوم راهنمایی	۰/۴۲**	۰/۵۰**	۰/۲۱*
	پنجم ابتدایی	۰/۶۹**	۰/۲۳*	۰/۱۸*
	کل نمونه	۰/۶۴**	۰/۵۵**	۰/۲۴*

** معنی‌داری در سطح ۰/۰۱، * معنی‌داری در سطح ۰/۰۵

مطلب و زیرمقیاس شخص است ولی در پایه سوم راهنمایی ارتباط بین تکلیف و درک مطلب قویتر از سایر ارتباط‌هاست.

به منظور پیش‌بینی نمرات درک مطلب توسط اجزای فراشناختی در دو گروه و کل نمونه از تحلیل رگرسیون چندگانه گام به گام استفاده شد که نتایج این تحلیل‌ها در جداول زیر ارایه می‌شود.

نتایج تحلیل رگرسیون چند متغیره با استفاده از روش گام به گام نشان داد که از بین ۳ متغیر پیش‌بین تنها زیرمقیاس شخص وارد معادلهٔ رگرسیون شد. این زیرمقیاس به تنهایی ۴۸٪ از واریانس درک مطلب خواندن را در پایه پنجم ابتدایی تبیین می‌کند، آزمون آماری F برای معنی‌داری ضریب همبستگی برابر با ۳۷/۲۹ است که در سطح ۰/۰۰۱ معنی‌دار است.

نتایج تحلیل رگرسیون چند متغیره با استفاده از روش گام به گام نشان داد که از بین ۳ متغیر پیش‌بین تنها زیرمقیاس تکلیف وارد معادلهٔ رگرسیون شد. این زیرمقیاس به تنهایی ۲۵٪ از واریانس درک مطلب خواندن را در پایه سوم راهنمایی تبیین می‌کند، آزمون آماری F برای معنی‌داری ضریب همبستگی برابر با ۱۱/۹۴ است که در سطح ۰/۰۰۱ معنی‌دار است.

نتایج تحلیل رگرسیون چند متغیره با استفاده از روش گام به گام نشان داد که از بین ۳ متغیر پیش‌بین به ترتیب، ۲ متغیر شخص و تکلیف وارد معادلهٔ رگرسیون شدند. شخص به تنهایی ۴۱٪ از واریانس درک مطلب خواندن را تبیین می‌کند، آزمون آماری F برای معنی‌داری ضریب همبستگی برابر با ۵۵/۴ است که در سطح ۰/۰۰۱ معنی‌دار است. شخص و تکلیف با هم ۴۷٪ از واریانس درک مطلب خواندن را پیش بینی می‌کنند، آزمون آماری F برای معنی‌داری ضریب همبستگی برابر با ۳۴/۳ است که در سطح ۰/۰۰۱ معنی‌دار است. به این ترتیب با کم کردن سهم خالص شخص در تبیین درک مطلب خواندن مشخص می‌شود که زیرمقیاس تکلیف ۶ درصد از واریانس درک مطلب خواندن را تبیین می کند.

به منظور مقایسه‌ی میانگین نمرات دو گروه در اجزای دانش فراشناختی از تحلیل واریانس چند متغیری استفاده گردید.

جدول ۳ نشان می‌دهد که بین دو گروه در تمامی متغیرها تفاوت معنادار وجود دارد به این ترتیب که دانش‌آموزان پایه سوم راهنمایی در تمامی موارد نمرات بالاتری نسبت به دانش آموزان پایه پنجم ابتدایی داشتند.

برای مقایسه دو گروه در درک مطلب خواندن از آزمون t مستقل استفاده شد که نتیجه آن ($t=۷$، $p<۰/۰۰۱$) نشان داد که میانگین درک مطلب دانش‌آموزان سوم راهنمایی به شکل معناداری بالاتر از دانش‌آموزان پنجم ابتدایی است.

[Downloaded from isharat.khu.ac.ir on 2026-10-30]

[DOR: 20.1001.1.23455780.1392.1.2.6.4]

جدول ۳. تحلیل رگرسیون گام به گام برای پیش‌بینی درک مطلب توسط اجزای دانش فراشناختی در پایه پنجم

گام	پیش‌بین	R	R2	F	معنی‌داری	B	Beta	t	معنی‌داری
۱	شخص	۰/۶۹	۰/۴۸	۳۷/۲۹	۰/۰۰۱	۱/۵	۰/۷۰	۲/۵	۰/۰۰۱

جدول ۴. تحلیل رگرسیون گام به گام برای پیش‌بینی درک مطلب توسط اجزای دانش فراشناختی در پایه سوم راهنمایی

گام	پیش‌بین	R	R2	F	معنی‌داری	B	Beta	t	معنی‌داری
۱	تکلیف	۰/۵۰	۰/۲۵	۱۱/۹۴	۰/۰۰۱	۱/۴۵	۰/۵	۳/۵	۰/۰۰۱

جدول ۵. تحلیل رگرسیون گام به گام برای پیش‌بینی درک مطلب توسط اجزای دانش فراشناختی در دو پایه

گام	پیش‌بین	R	R2	F	معنی‌داری	B	Beta	t	معنی‌داری
۱	شخص	۰/۶۴	۰/۴۱	۵۵/۴	۰/۰۰۱	۱/۲۵	۰/۶۴	۷/۴	۰/۰۰۱
۲	شخص	۰/۶۹	۰/۴۷	۳۴/۳	۰/۰۰۱	۰/۹۵	۰/۴۹	۵	۰/۰۰۱
	تکلیف					۰/۸۵	۰/۲۸	۲/۹	۰/۰۰۱

جدول ۶. نتایج مقایسه میانگین نمرات دو گروه در اجزای دانش فراشناختی

متغیر وابسته	مجموع مجذورات	درجه آزادی	میانگین مجذورات	F	معنی‌داری
شخص	۳۲۵/۹۵	۱	۳۲۵/۹۵	۳۷/۵	۰/۰۰۱
تکلیف	۲۳۰/۶۲	۱	۲۳۰/۶۲	۴۴/۱	۰/۰۰۱
راهبرد	۵۱/۱	۱	۵۱/۱	۱۲/۹	۰/۰۰۱
نمره کل دانش فراشناختی	۱۶۳۱/۱	۱	۱۶۳۱/۱	۴۸/۶	۰/۰۰۱

بحث و نتیجه‌گیری

فرضیه‌ی اصلی این پژوهش را وجود ارتباط بین اجزای دانش فراشناختی و درک مطلب خواندن در دو پایه تحصیلی پنجم ابتدایی و سوم راهنمایی تشکیل می‌دهد. با توجه به یافته‌های پژوهش این فرضیه مورد تایید قرار می‌گیرد. به این معنی که در هر دو گروه اجزای دانش فراشناختی با درک مطلب خواندن ارتباط مستقیم معنادار دارد. این یافته با یافته‌های گوسوامی (۲۰۰۷)؛ ون‌کراینورد (۲۰۱۰)؛ هایدوک و لیلیانا (۲۰۱۱)؛ غباری بناب و همکاران (۱۳۹۱)؛ لک‌زاده (۱۳۸۷) و پاریس و همکارانش (۱۹۸۴، ۱۹۸۶) همسو است. در همین راستا استرنسون[18] (۱۹۹۴) در پژوهشی که بر روی دانش آموزان ۱۲-۸ ساله انجام داد به این نتیجه رسید، دانش آموزانی که در استفاده از راهبردهای دانش فراشناختی موفق ترند در درک مطلب خواندن نمرات بالاتری کسب می کنند. نتایج بدست آمده نشان داد، نمرات درک مطلب خواندن به طور کلی(در هر دو پایه ی کلاسی) بیشترین ارتباط را با متغیر شخص و تکلیف از دانش فراشناختی و کمترین ارتباط را با متغیر راهبرد داشته اند. از این یافته، می توان به رابطه و اهمیت دو مولفه شخص و تکلیف بعنوان دو جزء موثر در درک مطلب خواندن پی برد. در حالی که متغیر راهبرد رابطه و اهمیت کمتری با متغیر درک مطلب خواندن دارد.

در دانش آموزان پایه ی پنجم ابتدایی، قوی‌ترین ضریب همبستگی مربوط به رابطه متغیر شخص و درک مطلب خواندن بود و متغیر راهبرد کمترین ارتباط را با درک مطلب خواندن داشت. این در حالی است که در دانش‌آموزان پایه سوم راهنمایی قویترین ارتباط مربوط به همبستگی متغیر تکلیف و درک مطلب خواندن است.

در تعیین سهم اجزای دانش فراشناختی در تبیین واریانس درک مطلب خواندن نتایج بدست آمده از تحلیل رگرسیون نشان می‌دهد که از سه مقیاس فرعی دانش فراشناختی تنها دو مقیاس آن می تواند، پیش بینی کننده‌ی خوبی برای درک مطلب خواندن در هر دو پایه‌ی کلاسی باشد که به ترتیب اهمیت عبارتند از: ۱) مقیاس شخص؛ و ۲) مقیاس تکلیف. البته زمانی که تحلیل رگرسیون به طور مجزا در هر پایه ی کلاسی انجام شد، مشخص گردید که از سه مقیاس دانش فراشناختی در دانش آموزان پایه ی پنجم ابتدایی تنها مقیاس شخص و در پایه ی سوم راهنمایی از سه مقیاس دانش فراشناختی تنها مقیاس تکلیف است که پیش بینی کننده ی خوبی برای درک مطلب خواندن می باشد. این امر نشان می‌دهد، در آموزش درک مطلب خواندن در پایه ی پنجم

[18] . Sterenson

[Downloaded from isharat.khu.ac.ir on 2026-10-30]

[DOR: 20.1001.1.23455780.1392.1.2.6.4]

ابتدایی، بیشترین تاکید را باید بر روی متغیر شخص از دانش فراشناختی و در دوره راهنمایی بر متغیر تکلیف مبذول داشت. نتایج تحلیل رگرسیون نیز ، نتایج قبلی را تایید کرده نتایج حاصله نشان می دهد اگر ما بخواهیم دانش آموزانی موفق در امر درک مطلب خواندن را پرورش دهیم باید به این دو مولفه که شامل مولفه های شخص و تکلیف می باشد ، تاکید و اهمیت بیشتری داده و آموزش را بر پایه ی این دو مولفه بنا نمائیم .

بعنوان مثال، دانش آموزان را در جریان نحوه‌ی امتحان و آزمون علمی قرار دهیم و آنها را از تعداد سوالات، نحوه ی ارایه‌ی سوالات (تستی، تشریحی، کوته پاسخ) با خبر سازیم و در مورد زمان و مدت اجرای آزمون و زمانی را که هر پرسش در آزمون به خود اختصاص می دهد، نیز اطلاعاتی را در اختیار دانش آموزان قرار دهیم. اگر بخواهیم به مولفه شخص در دانش فراشناختی توجه کنیم باید ویژگی های تک تک دانش‌آموزان را بشناسیم، و مواد درسی را با توانایی‌ها، استعدادها و روش هایی که دانش‌آموزان برای یادگیری استفاده می کنند هماهنگ سازیم. مثلا در دوره‌ی ابتدایی از سوالات کوته‌پاسخ استفاده کنیم و در دوره‌های بالاتر به خاطر ویژگی های خاص دانش‌آموزان از سوالات تشریحی استفاده نمائیم.

در مجموع نتایج بدست آمده از این پژوهش، نشان دهنده‌ی تاثیر و اهمیت دانش فراشناختی در درک مطلب خواندن است. با توجه به نتایج فوق، می توان با آموزش دانش فراشناختی به دانش آموزان سطح درک مطالب آنان را افزایش داد. در تایید این موضوع در پژوهشی که توسط متولی (۱۳۷۶)، بر روی دانش فراشناختی صورت گرفت، مشخص شد، استفاده از روش آموزش دو جانبه که خود نوعی روش آموزشی مبتنی بر دانش فراشناختی است، می باشد، بیشترین تاثیر را بر درک مطلب خواندن و بهبود آن دارد.

فرضیه بعدی پژوهش وجود تفاوت بین اجزای دانش فراشناختی در دانش آموزان پایه ی سوم راهنمایی و پنجم ابتدایی بود که نتایج نشان می‌دهد، نمرات دانش فراشناختی دانش آموزان پایه ی سوم راهنمایی از نمرات دانش فراشناختی پایه ی پنجم بیشتر است. این یافته با پژوهش کراس[19] و پاریس (۱۹۹۸) همسو است که در پژوهش خود به این نتیجه رسیدند که دانش فراشناختی با افزایش سن ارتقاء می یابد و پایه و ساختار دانش فراشناختی در نوجوانان در سطح بالاتری نسبت به کودکان قرار دارد.

همچنین از مطالب فوق می توان نتیجه گرفت، دانش آموزان کلاس های بالاتر نسبت به دانش آموزان دوره‌ی ابتدایی از نوع و کیفیت تکلیف اطلاع بیشتری دارند و یادگیری در آنها نسبت به دانش آموزان دوره‌ی ابتدایی عمیق تر و دقیق تر است.

یکی از پیامدهای تایید فرضیه فوق، می تواند این باشد که هر تکلیفی را با توجه به ویژگی های سنی و شخصیتی افراد به آنان ارایه داد و در آموزش افراد هر پایه ی کلاسی ، ویژگی های شخصی و فردی آنها را در نظر گرفت. به علاوه، باید قبل از اجرای هر آزمون دانش آموزان را از تعداد سوالات، نحوه‌ی آزمون و مدت زمان تعیین شده برای آزمون آگاه نمود. در خصوص متغیر راهبرد نیز واینستاین و هیوم[20] (۱۹۹۸) در پژوهش خود چنین نتیجه می‌گیرند که معلمان از راه آموزش راهبردهای شناختی و فراشناختی می توانند به دانش آموزان کمک کنند تا خوانندگان موفق تری باشند و در سرنوشت تحصیلی خود، نقش فعال تری ایفا کنند.

یافته‌های بدست آمده از این پژوهش در این قسمت در مجموع با نظریه‌ی فلاول (۱۹۸۸)، در مورد فراشناخت هماهنگ است. فلاول معتقد بود، دانش فراشناختی دارای سیر تحولی است و با افزایش سن پیشرفت می‌کند. نتایج بدست آمده در این پژوهش نیز نشان دهنده ی نمرات بالای دانش آموزان پایه ی سوم راهنمایی در مقایسه با پایه ی پنجم ابتدایی در متغیر دانش فراشناختی است .

یافته‌های بدست آمده در این پژوهش با نتایج بدست آمده توسط براون (۱۹۹۱) ، که بر روی کودکان ۵ تا ۷ و ۷ تا ۱۱ ساله درباره ی دانش فراشناختی انجام شد، نیز هماهنگ است. در پژوهش نامبرده، دانش فراشناختی کودکان ۷ تا ۱۱ ساله بالاتر از دانش فراشناختی کودکان ۵ تا ۷ ساله بود.

علاوه بر افزایش سن، دلیل دیگری که برای این افزایش نمرات دانش فراشناختی در این دو پایه ی کلاسی نسبت به هم می توان ذکر کرد، رسیدن دانش آموزان پایه ی سوم راهنمایی به مرحله ی تفکر انتزاعی می باشد، در حالی که دانش آموزان پایه ی پنجم ابتدایی هنوز در مرحله ی عملیات عینی از مراحل رشد شناختی پیاژه قرار دارند.

نهایتاً نتایج پژوهش حاضر نشان داد که بین درک مطلب خواندن دانش آموزان دوپایه ی پنجم ابتدایی و سوم

[19] . Cross

[20] . Weinstein, & Hume

[Downloaded from isharat.khu.ac.ir on 2026-10-30]

[DOR: 20.1001.1.23455780.1392.1.2.6.4]

راهنمایی در آزمون درک مطلب خواندن تفاوت وجود دارد، و نمرات دانش آموزان پایه ی سوم راهنمایی بالاتر است. در این راستا گریگ[21] (۱۹۸۸) نشان داد که با افزایش سن آزمودنی ها، توانایی آنها در درک مطلب خواندن و شناسایی واجها و کلمات افزایش می‌یابد. از نتیجه فوق می‌توان چنین استنباط کرد، افزایش سن آزمودنی‌ها باعث افزایش توانایی یادگیری، درک و استنباط می شود، که این خود در درک مطلب و خواندن موثر است (گوسوامی، ۲۰۰۷).

لازم به ذکر است که با توجه به تعداد نمونه پژوهش که از محدودیت‌های اصلی پژوهش حاضر است، تعمیم یافته‌ها باید با احتیاط صورت گرفته و پژوهش‌های مشابهی با تعداد نمونه بیشتر صورت گیرد.

منابع

اسدزاده، مجتبی (۱۳۸۹). تاثیر آموزش راهبردهای فراشناختی در جهت‌گیری هدف و خودکارامدی دانش‌آموزان پسر و دختر پایه اول دبیرستان‌های دولتی شهرستان ماکو. پایان‌نامه کارشناسی ارشد روان‌شناسی دانشگاه تربیت معلم.

بیابانگرد، اسماعیل (۱۳۸۱). تحلیلی بر فراشناخت و شناخت درمانی. تازه‌های علوم شناختی، ۴، ۴.

سالاری‌فر، محمدحسین (۱۳۷۵). بررسی نقش اجزای دانش فراشناختی در حل مسئله و پیشرفت تحصیلی. پایان‌نامه کارشناسی ارشد دانشگاه تهران.

غباری بناب، باقر؛ افروز، غلامعلی؛ حسن‌زاده، سعید؛ بخشی، جعفر؛ پیرزادی، حجت (۱۳۹۱). تاثیر آموزش راهبردهای فراشناختی فعال تفکرمدارانه و خودنظارتی بر درک مطلب دانش‌آموزان با مشکلات خواندن. مجله ناتوانی‌های یادگیری، ۲، ۷۷-۹۷.

فلاول، جان (۱۹۸۸). رشد شناختی، ترجمه فرهاد ماهر، ۱۳۷۷. تهران: رشد.

لک‌زاد، کبری (۱۳۸۷). تأثیر آموزش راهبردهای فراشناختی (پس ختام، SQ4R) بر درک مطلب، سرعت یادگیری و عملکرد خواندن دانش‌آموزان دختر پایه‌ی اول دبیرستان. پایان‌نامه‌ی کارشناسی ارشد دانشگاه علامه طباطبایی.

متولی، س. م. (۱۳۷۶). بررسی تأثیر آموزش راهبردهای فراشناختی بر خواندن، درک مطلب و سرعت یادگیری دانش‌آموزان کلاس‌های اول دبیرستانهای دخترانه شهرستان فردوس. پایان‌نامه کارشناسی ارشد دانشگاه علامه طباطبایی.

ملکی، بهرام (۱۳۸۴). تأثیر آموزش راهبردهای شناختی و فراشناختی بر افزایش یادگیری و یادداری متون درسی مختلف. تازه‌های علوم شناختی، ۳، ۵۰-۴۲.

Baker, L. (2005). Developmental differences in metacognition: Implications for metacognitively oriented reading instruction. In S. E. Israel, C. C. Block, K. L. Bauserman, & K. Kinnucan-Welsch (Eds.), *Metacognition in Literacy Learning Theory, Assessment, Instruction and Professional Development* (pp. 61–79). Mahwah, N.J.: Lawrence Erlbaum Associates.

Brown, A. L. (1991). Metacognition and reading structure: The effect of reciprocal teaching on reading comprehension of poor readers. *Learning Disabilities Research and Practice, 6,* 201-232.

Cross, D. R. and Paris, S. G. (1998). Developmental and instructional analysis of students metacognition. *Journal of Educational Psychology, 80,* 131-142.

Flavel, J. H. (1979). Metacognition and cognitive monitoring: a new area of cognitive inquiry. *American Psychologists, 34,* 906-911.

Goswami, U., & Bryant, P. (2007). *Children's Cognitive Development and Learning (Primary Review Research Survey 2/1a).* Cambridge: University of Cambridge Faculty of Education.

Haiduc, L. and Liliana, C. (2011). Reading Science Textbooks: The Role of Metacognition in Reading Comprehension. *International Conference on Languages, Literature and Linguistics*, pp. 550-555.

Kill, S. (1994). Learning to read in elementary school. *Journal of Educational Psychology, 33,* 14-19.

Larkin, S. (2008, March). *The Development of Metacognition within the Context of Learning to Write.* Paper presented at the American Educational Research Association Annual Conference, New York.

Melloth, K. and Denis, D. (1997). Structure strategies for comprehending expository 2 texts. *Reading, Research and Instruction, 27*, 66-72.

Meneghetti, C., Carretti, B., and Beni, R. D. (2006). Components of reading comprehension and scholastic achievement. *Learning and Individual Differences, 16*, 291–301.

Meyers, M. & Paris, S. (1978). Children's metacognitive knowledge about reading. *Journal of Educational Psychology, 71,* 65-71.

[21] . Greeg , D

[Downloaded from isharat.khu.ac.ir on 2026-10-30]

[DOR: 20.1001.1.23455780.1392.1.2.6.4]

Paris, S. G. & Oka, E. R. (1986). Children's reading strategies, metacognition, and motivation. *Developmental Review, 6*, 25-56.

Sewanson, C. (1990). What is metacognition? *Journal of Educational Psychology, 211,* 114-123.

Sterenson, J. R. (1994). Learning principals, process and practice. First education by Cassel educational limited. *Cognition and Instruction, 3,* 11-23.

Weinstein, C. E., & Hume, L. M. (1998). *Study strategies for lifelong learning.* Washington, DC: American Psychological Association.

Wells, A. (2000). *Emotional disorders and meta-cognition: Innovative cognitive therapy*. Chichester, UK: Wiley.

[Downloaded from isharat.khu.ac.ir on 2026-10-30]

[DOR: 20.1001.1.23455780.1392.1.2.6.4]